

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 6, 2016 [Назад](#) [Головна](#)

0 0 0 0 0 0 0 0

УДК 311.312

Д. О. Бесчастна,
викладач кафедри статистики, обліку та економічної інформатики,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ
Т. О. Довгих,
студентка напрямку підготовки «Прикладна статистика»,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ

АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН

D. O. Beschastna,
Lecturer of the Department of Statistics, Accounting and Economic Informatics,
Oles Honchar Dnipropetrovsk National University, Dnipropetrovsk
T. O. Dovgih,
student of specialty applied statistics, Oles Honchar Dnipropetrovsk National University, Dnipropetrovsk

ANALYSIS OF THE LABOR MARKET IN THE CURRENT CONDITIONS OF ECONOMIC CHANGE

У статті за матеріалами державної статистичної звітності України визначено основні проблеми ринку праці України у сучасних умовах; розглянуто тенденції на ринку праці; проаналізовано динаміку рівня зайнятості та структуру чисельності зайнятого населення за видами економічної діяльності; виявлено чинники, що впливають на рівень зареєстрованого безробіття; наведені порівняння загального ринку праці України та ринку праці Дніпропетровської області; обґрунтовано причини низького рівня зайнятості серед молоді; проаналізовано структуру зайнятих за статтю, визначено причини структурних зрушень; виявлено стратегічно важливі сектори економіки в яких необхідне державне регулювання чисельності зайнятих.

The article by state statistical reporting materials Ukraine identified the main problems of the labor market of Ukraine in modern conditions; examined trends in the labor market; The dynamics of employment and the structure of the employed population by economic activity; The factors affecting the unemployment rate; The comparison of total labor market and labor market Ukraine Dnipropetrovsk Oblast; grounded reasons for the low level of employment among young people; analyzes the structure of employees by gender, defined causes structural changes; identified strategically important sectors that need government regulation of employment.

Ключові слова: *зайнятність, ринок праці, Державна служба зайнятості України, безробітних, рівень зайнятості, структурні зміни, Державна служба статистики України.*

Keywords: *employment, labor market, State Employment Service of Ukraine, unemployment, the level of employment, structural changes, State Statistics Service of Ukraine.*

Постановка проблеми. Оскільки в сучасних умовах відносини зайнятості мають складну структуру, через вплив політико-економічної ситуації, яка характеризується триваючим спадом виробництва, фінансовою розбалансованістю економіки, недостатнім реформуванням господарського механізму, збільшенням обсягів внутрішньої міграції в умовах військового конфлікту, то проблемою є визначення, оцінювання та порівняння зайнятості населення. Інформація про стан зайнятості населення у регіонах є підґрунтям для розробки та втілення ефективної стратегії соціально-економічного розвитку окремого регіону та держави в цілому. Регіональний аналіз зайнятості населення дозволяє виявити розбіжності в умовах та обсягах застосування праці.

Актуальними є проблеми сегментації зайнятого населення, удосконалення методологічних аспектів вимірювання зайнятості та її прогнозування. Це потребує подальшого використання статистичних методів дослідження для визначення стану та закономірностей подальшого розвитку зайнятості населення в регіональному та макроекономічному аспектах.

Важливість в умовах розбудови ринкової економіки забезпечення зайнятості населення, її роль у формуванні передумов розвитку регіонів та наявність вищезазначених проблем обумовили вибір теми дослідження, її актуальність і своєчасність.

Аналіз сучасних досліджень та публікацій. Питаннями розробки методологічних засад статистичного вивчення зайнятості населення займалися С.І. Бандур, Д.П. Богиня, Т. А. Заяць та інші [1, 2].

Постановка завдання. Метою статті є статистичне дослідження зайнятості та безробіття, виявлення основних тенденцій ринку праці України, а також аналіз динаміки та структури зайнятих і безробітних Дніпропетровської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. На економіку кожної країни постійно впливають різноманітні об'єктивні фактори, зокрема до факторів економічного зростання, відносять кількість і якість природних та трудових ресурсів, обсяг капітальних благ й технологія. Їх називають факторами пропозиції тому, що вони є необхідною умовою для забезпечення розширення обсягів виробництва, але недостатньою для забезпечення економічного зростання. Адже економічне зростання також залежить від рівня сукупного попиту.

Ці фактори безперервно знаходяться в динамічному стані внаслідок науково-технічного прогресу, інтеграційних процесів та глобалізації економіки, та безпосередньо впливають на трудові ресурси, їх кількість, якість та структуру, які в свою чергу формують ринок праці.

Аналіз трудових ресурсів України необхідний для отримання своєчасних результатів, на основі яких вищими державними органами приймаються правові та організаційно-економічні заходи щодо забезпечення ефективної зайнятості, нормальних умов праці та раціонального використання робочої сили.

З 2012 року через зміну складу територіальних одиниць України та зміну структури класифікації видів економічної діяльності (перехід з КВЕД-2005 на КВЕД-2010) постала проблема неможливості прогнозування в часі та просторі через неспівставленість даних про чисельність трудових ресурсів та зайнятого населення.

Оцінюючи динаміку та аналізуючи структуру ринку праці регіону можна виявити його особливості порівняно з країною в цілому, а також спрогнозувати його становище на майбутні періоди, таким чином аналіз проводиться для прийняття правильних рішень державної політики щодо збільшення чисельності зайнятого населення та зменшення рівня безробіття.

За даними Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Дніпропетровській області [3,4] чисельність зайнятого населення працездатного віку в період з 2000 до 2015 року має певну тенденцію до зниження, але враховуючи, що чисельність економічно активного населення зменшувалась більш швидкими темпами, то в цілому рівень зайнятості і Дніпропетровської області, і України зростає. До того ж у Дніпропетровській області він є значно вищим ніж середній по Україні, що наведено на рис. 1.

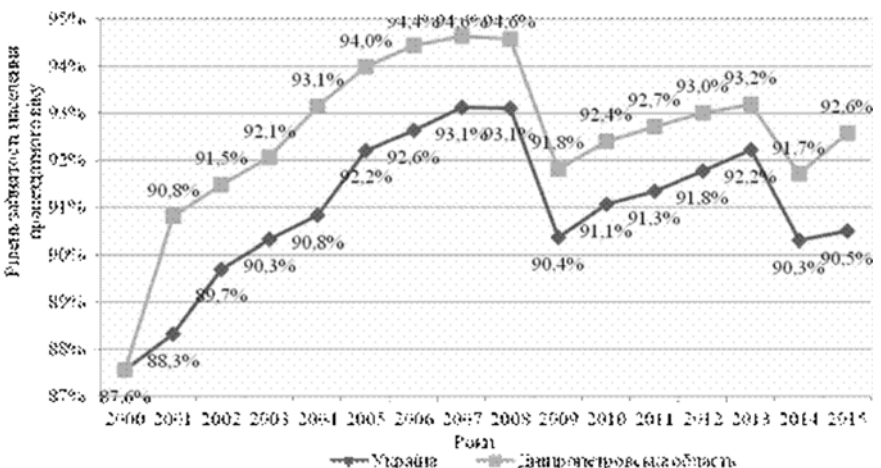

Рис. 1. Динаміка рівня зайнятості в Україні та Дніпропетровській області у 2000 – 2015 рр.

Найвище значення показника зайнятості населення працездатного віку Дніпропетровської області був зафіксований у 2007 та 2008 роках (94,6%), при цьому в середньому по Україні у цих роках він склав 93,1%, найменші значення спостерігались у 2014 році – 91,7% та 90,3% відповідно. В середньому рівень зайнятості населення Дніпропетровської області більший загального рівня зайнятості України на 1,5%.

Динаміка чисельності зайнятого населення працездатного віку Дніпропетровської області має хвилюватий характер відповідно до чисельності 2000 року, а саме: спад протягом 2001 – 2004 років, підйом з 2004 до 2008 року, знову спад до 2011 року та підйом протягом наступних двох років. У 2014 році приріст чисельності зайнятих (1,2%) майже зрівнявся зі значенням цього ж показника у 2004 році (0,7%), а у 2015 році показник досяг рівня 2009 року.

В свою чергу динаміка чисельності зайнятого населення працездатного віку України в цілому протягом 2000 – 2008 років мала тенденцію до зростання (від 18 520 тис. чол. до 19 251 тис. чол. або на 3,9%), а протягом 2009 – 2015 років спостерігалось значне скорочення рівня зайнятих (від 19 251 тис. чол. до 15 742 тис. чол.). У 2015 році порівняно з 2009 роком чисельність зайнятого населення України скоротилась на 14,3%, а відповідно до 2000 року цей показник зменшився на 15% (рис. 2).

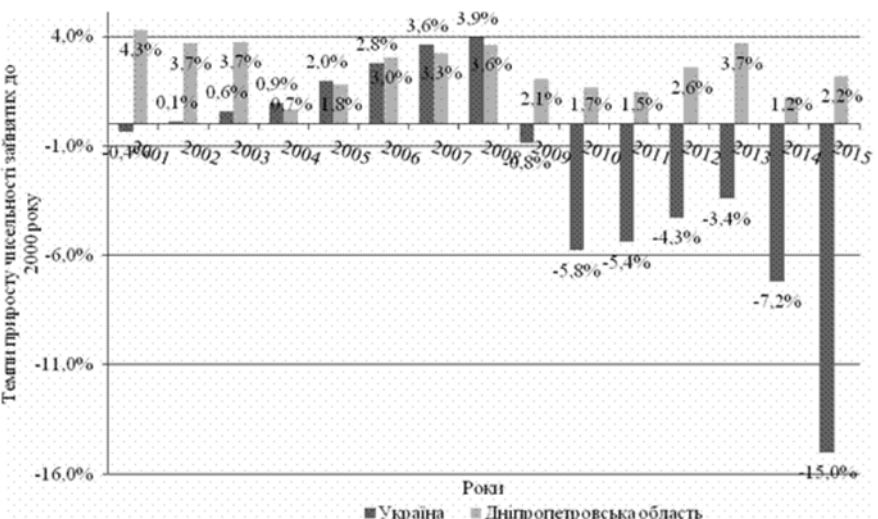

Рис. 2. Динаміка темпів приросту чисельності зайнятих у 2000 – 2015 роках

В цілому за період 2000 – 2015 рр. середньорічне зниження чисельності зайнятого населення України склало 185,2 тис. чол. або 0,011% в той час коли у Дніпропетровській області цей показник зростав в середньому на 2,1 тис. чол. або на 0,026%. Коливання чисельності зайнятого населення Дніпропетровської області відображають циклічність економіки області, проте в цілому в Україні спостерігається катастрофічне зменшення чисельності зайнятого населення, насамперед через виїзд населення закордон на постійне місце проживання та з метою працевлаштування.

У відповідності до цих змін певні зрушення відбулися в структурі зайнятого населення за статтю, а саме: частка чоловіків має тенденцію до зниження, відповідно частка жінок збільшується (див. рис. 3).

Частка зайнятих чоловіків у 2014 році порівняно з 2006 роком зменшилась на 2,2 відсоткові пункти або на 45 тис. чол., при цьому найвищий показник зайнятості чоловіків зафіксовано у 2007 році (53,7% або 780,4 тис. чол.), а найнижчий – у 2014 році (51,3% або 731,4 тис. чол.).

Відповідно до цього найнижчий показник зайнятості жінок був зафіксований у 2007 році (46,3% або 674,1 тис. чол.), а найвищий – у 2014 році (48,7% або

694,3 тис. чол.). Частка зайнятих жінок у 2014 році порівняно з 2006 роком збільшилась на 2,2 відсоткові пункти або на 19,2 тис. чол.

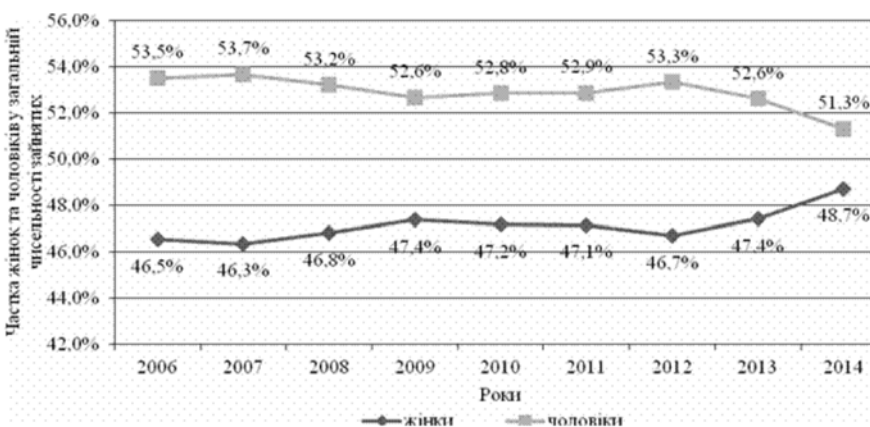

Рис. 3. Динаміка частки зайнятих жінок та чоловіків у період з 2006 – 2014 років

Стрімке зростання частки жінок у зайнятому населенні з 2012 року пояснюється внесенням змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а саме збільшенням пенсійного віку у жінок до 60 років. [5]

У структурі зайнятого населення працездатного віку Дніпропетровської області за місцем проживання також відбулися зрушення, а саме: частка міського населення у 2014 році порівняно з 2006 роком зростає на 2,7 тис. чол. або на 1,8 відсоткові пункти і склала 1227,5 тис. чол. або 86,1% до всього зайнятого населення працездатного віку. При чому це значення показника є максимальним протягом 2006 – 2014 років, а мінімальне значення показник приймає у 2009 році (84,3% або 1212,4 тис. чол.).

В свою чергу частка сільського населення приймає найбільше значення у 2009 році (15,7% або 225,4 тис. чол.), а найменше – у 2014 році (13,9% або 198,2 тис. чол.) і в цілому порівняно з 2006 роком зменшилась на 1,8 відсоткові пункти або на 28,5% та склала 198,2 тис. чол. Це говорить про посилення процесів урбанізації, тобто сільська місцевість стає менш комфортною для проживання не лише через недостатній розвиток соціальної інфраструктури, а головне через низькі темпи залучення інвестиційного капіталу, а відтак і низьких темпів створення гідних нових робочих місць.

Також змін зазнала і структура зайнятого населення за видами економічної діяльності в 2014 році порівняно зі структурою 2008 року (рис. 4). Частка зайнятого населення України у сільському господарстві, торгівлі та державному управлінні збільшилась на 2,0; 2,04 та 2,37 відсоткові пункти відповідно. Простежується значне зменшення частки зайнятих у промисловості та операціях з нерухомим майном: на 1,74 та 3,83 відсоткові пункти відповідно.

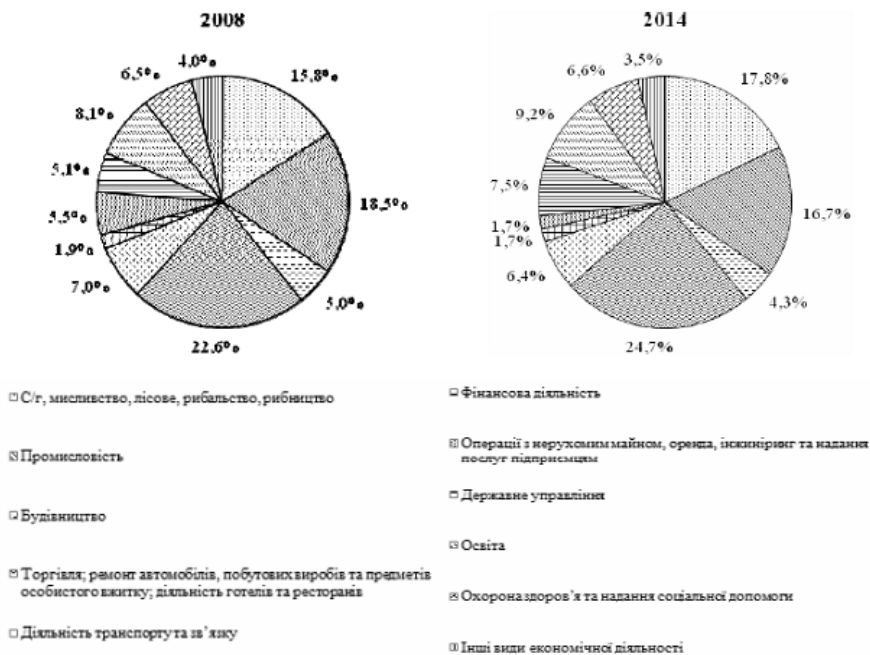

Рис. 4. Структура зайнятих за видами економічної діяльності у 2008 та 2014 роках

В Україні у 2014 році найбільша чисельність працюючих сконцентрована у сільському господарстві (3,1 млн. осіб або 17,8%), що перевищує чисельність зайнятих у промисловості (2,9 млн. осіб або 16,7%). Така структура зайнятості не відповідає інноваційним стратегіям розвитку, зорієнтованим на випереджальний розвиток наукоємних сфер промислового виробництва, спроможних забезпечити оновлення техніко-технологічної бази сільськогосподарського виробництва.

Проте у Дніпропетровській області діаметрально протилежна ситуація: у промисловості зайнято 28,4% або 383,5 тис. чол. населення працездатного віку, а у сільському господарстві – 7,2% або 106,2 тис. чол., що в свою чергу говорить про випереджальний характер розвитку даної області порівняно з іншими областями країни (рис. 5).

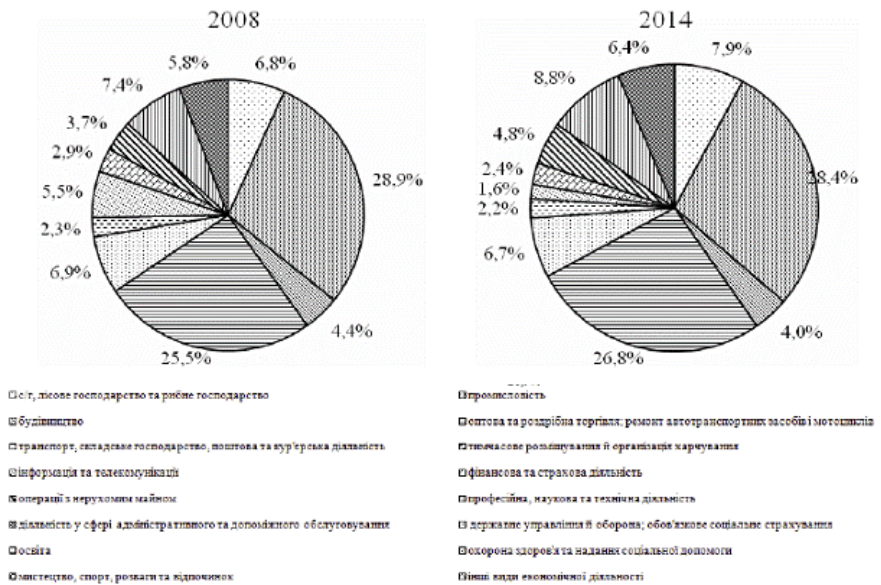

Рис. 5. Структура зайнятих за видами економічної діяльності у 2014 році

Значення коефіцієнтів Гатєва і Салаї та індексу Рябцева (0,61; 0,18 та 0,06 відповідно) свідчать про вельми низький рівень відмінностей у структурах зайнятих за видами економічної діяльності, але з кожним роком диференціація структури посилюється.

Згідно з офіційними даними чисельність зайнятого населення України за 2015 рік склала 15,7 млн. осіб, а безробітних налічувалось 1,654 млн. осіб. Рівень безробіття за методологією Міжнародної організації праці склав 9,5%, при цьому серед молоді до 25 років цей показник зріс до 23%.

На даний момент в Україні продовжується зниження попиту на робочу силу. Станом на 1 травня 2016 року, за даними Державної служби зайнятості, на одне вільне робоче місце претендує 11 безробітних. Вільні робочі місця наявні лише у високотехнологічних галузях (сфера IT, де нараховується близько 170 тис. вакансій).

Крім того, існує потреба в низькокваліфікованих та некваліфікованих робітниках, праця яких є не високооплачуваною. Наразі очікується масове скорочення інженерів, лікарів та вчителів [6].

Безробіття є основною проблемою сучасного суспільства, але неформальна зайнятість є ще більшою проблемою. Якщо розглянути динаміку чисельності безробітних, то бачимо, що показник в середньому складає 1703,8 тис. осіб, при цьому частка зареєстрованих безробітних у загальній чисельності коливається: досягла максимуму в 2008 році (41,9%), а найменше значення спостерігалось у 2014 році – 24,8% (рис. 6) [7].

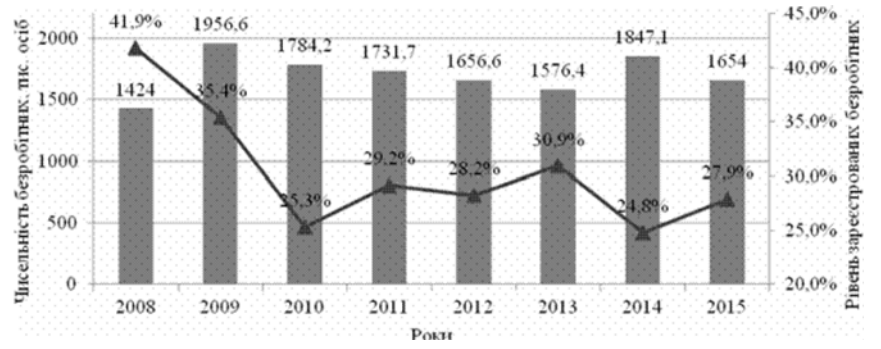

Рис. 6. Динаміка чисельності безробітних за 2008 – 2014 роки

Існування неформальних трудових відносин пояснюється ухилянням від сплати внесків у Пенсійний фонд та Податку на прибуток фізичних осіб, небажання сплачувати аліменти та втратити допомогу по безробіттю або інвалідності. Це породжує ряд соціальних та економічних проблем, бюджети і соціальні фонди втрачають значні кошти.

Спостерігається тенденція до зниження рівня зареєстрованого безробіття, що призводить до посилення і так надмірної нерівності доходів. Працівники не захищені законом, позбавлені трудових прав та соціальних пільг.

Однак неформальний сектор, якщо він не надмірний, має позитивні сторони для економіки, що розвивається. В умовах рецесії, коли держава не здатна забезпечити ефективний захист від безробіття, цей сектор надає соціальну підтримку безробітним – дозволяє отримувати заробіток, а державі – заощадити на виплатах по безробіттю. Зрештою, доходи суб'єктів неформального сектора становлять елемент сукупного попиту в економіці і витрачаються в основному в рамках формального.

Також при аналізі структури зайнятих за віком група молоді (15 – 24 роки) складає чи не найменшу частку – 8,3%, а група передпенсійного віку (40 – 49 років) – найбільшу – 25,3%, що говорить про неформальну зайнятість серед молоді (рис. 7).

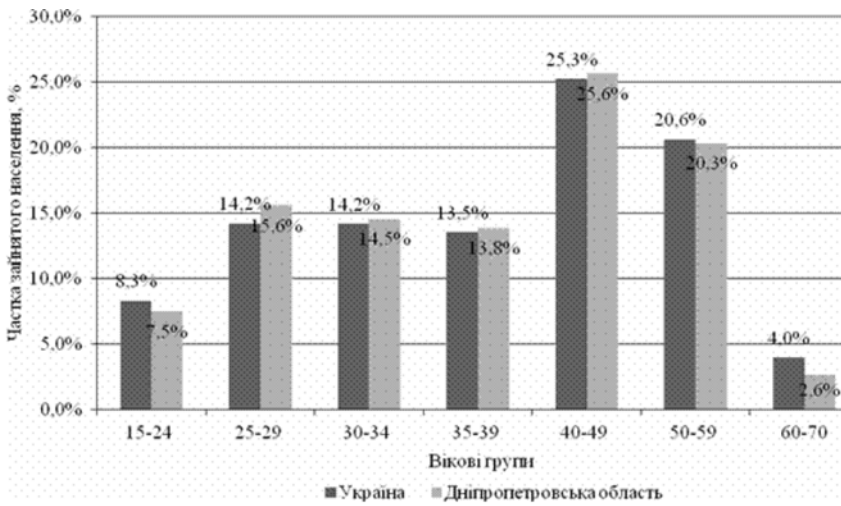

Рис. 7. Структура зайнятих у розрізі вікових груп у 2014 році

У осіб старше 50 років трудова активність поступово знижується (в Україні – 24,6% або 4 445,7 тис. чол., а в області – 22,9% або 338 тис. чол.), однак при науково обгрунтованій організації зміни праці є значні резерви залучення даної вікової групи в суспільне виробництво.

В економіці Дніпропетровської області частка населення віком 25 – 49 років вища ніж в середньому по Україні, що ще раз підкреслює переважання молоді у трудових ресурсах, а також її розвинутість та конкурентоспроможність порівняно з іншими областями

Дніпропетровська область володіє значним трудовим потенціалом і розвинутою системою професійної підготовки і перепідготовки кадрів. Про високу якість трудових ресурсів в області свідчить високий рівень освіти. Частка зайнятих, що мають базову вищу та неповну вищу освіту, вища ніж середня по Україні (1,3% та 25,9% проти 1,1% та 20,3% відповідно). Поступається лише чисельністю зайнятих з повною вищою освітою – 27,3% в області проти 31,3% в Україні.

Рис. 8. Структура зайнятих у розрізі рівня освіти у 2014 році

Найменшу частку зайнятих мають особи з початковою загальною освітою, або які зовсім не мають освіти (у області 0,04% в той час як по Україні вона складає 0,1%).

Спостерігається обернена залежність між ІСЦ і чисельністю зайнятих: рівень цін у 2015 році порівняно з 2013 зріс на 179,9%, а чисельність зайнятих зменшилась на 11,2%.

Значення індексу споживчих цін залежить від багатьох факторів: ціни на продукти харчування та напої, тютюнових виробів, одягу і взуття, житла, води та електроенергії та предметів домашнього вжитку, а найголовніше – інфляційні очікування покупців та їх ажіотажні покупки. У зв'язку з поточною економічною, соціальною та політичною ситуацією ІСЦ з 2013 року стрімко зростає, проте швидкими темпами відбувається скорочення реального ВВП України та рівня зайнятості населення. Тільки за 2015 рік реальний ВВП скоротився на 16,1%, а чисельність зайнятих зменшилась на 8,4% (рис. 9).

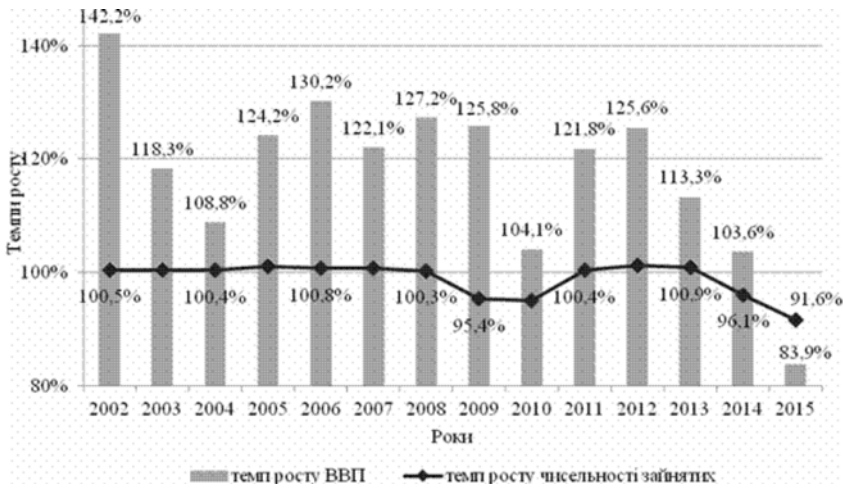

Рис. 9. Динаміка темпів росту ВВП, чисельності зайнятих та ІСП

Для побудови прогнозу чисельності зайнятих на 2016 рік доцільно обрати параболічну форму тренду через те, що зміна значення показника відбувалася доволі нерівномірно (рис. 10) коефіцієнт детермінації якої дорівнював: $R^2 = 0,8045$, що говорить про те, що майже 81% змін чисельності зайнятих України відбувається під впливом часу, а інші 19% - під впливом інших факторів.

Отримана параболічна трендова модель має вигляд:

$$Y = 17990 + 311,9t - 26,2t^2; \quad t = (1, n)$$

де Y – чисельність зайнятих,

t – номер періоду.

Статистики Стьюдента для a_0 , a_1 та a_2 приймають значення відповідно 48,7; 3,1 та -4,5, які за модулем більші за табличне значення t-статистики, тому можна сказати, що коефіцієнти є статистично значущими із ймовірністю 95%.

F-статистика для даного рівняння регресії складає 26,7, що також більше за табличне значення при ймовірності 95% (2,57), тому рівняння можна вважати надійним та користуватись ним при прогнозуванні чисельності зайнятих у наступні роки.

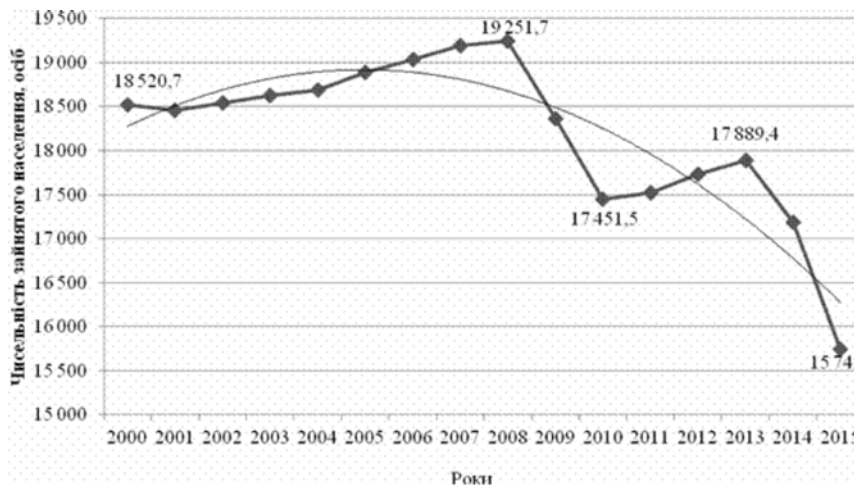

Рис. 10. Параболічна трендова модель чисельності зайнятого населення

Прогнозне значення чисельності зайнятих на 2016 рік за цією моделлю складає 15723 тис. чол., що є значно меншим (на 19 тис. чол.) за чисельність зайнятих України у 2015 році. Чисельність зайнятого населення України протягом 2016 року з 95% ймовірністю коливатиметься в межах від 15004 до 15946 тис. чол.

Висновки. Проблеми ринку праці України можна вирішити шляхом формування продуктивної зайнятості, яка дає змогу забезпечити ефективне суспільне виробництво, задоволення потреб працівників на рівні встановлених законодавством гарантій, забезпечення балансу між попитом і пропозицією робочої сили, відповідність наявної кількості робочих місць та професійно-кваліфікаційної робочої сили, а також зорієнтована на скорочення ручної, неprestижної та важкої праці.

Проведений аналіз ринку праці показав:

- тенденцію до зростання рівня зайнятості одночасні зі зменшенням чисельності зайнятих;
- незначну диференціацію структури зайнятих за видами економічної діяльності у 2014 році порівняно з 2008 роком;
- випереджальний розвиток наукоємних сфер промислового виробництва Дніпропетровської області, порівняно з Україною в цілому;
- значну розбіжність між зареєстрованим безробіттям та реальним, при чому спостерігається чітка тенденція до зменшення кількості зареєстрованих офіційно;
- найвищий рівень безробіття спостерігається у віковій групі 15-24 роки;
- вирівнювання частки чоловіків та жінок у структурі зайнятих.

Отже, ринок праці України перебуває під впливом політичних, економічних та інших чинників. Наявні фактори, що можуть привести до ще більш стрімкого погіршення ситуації, тому необхідно проводити комплексного державного регулювання для залучення працездатного населення до зайнятості в стратегічно важливих секторах економіки України (промисловість, освіта, наука та інновації).

Успішно подолати кризові явища можливо через вдосконалення технології роботи державної служби зайнятості (реалізацію заходів зі створення додаткових робочих місць, удосконалення податкового законодавства і, як наслідок – збільшення рівня зареєстрованого безробіття разом зі зменшення загального рівня безробіття, і відповідно підвищення фактичного рівня зайнятості та доходів населення).

Література.

1. Структурна трансформація економіки та ринок праці України: тенденції, соціальні наслідки, перспективи / С. І. Бандур, Т. А. Заяць, Ю. М. Маршавін, О. М. Могільний, В. Г. Лук'яненко, Н. І. Іванова, М. М. Шатіліна, О. В. Козирева; Ін-т підготов. кадрів Держ. служби зайнятості України. - К., 1999. - 268 с.
2. Дослідження в Україні проблем економіки праці, демографії, соціальної економіки і політики / Т. А. Заяць, С. І. Бандур, Д. П. Богиня; Нац. акад. екон. наук України. - К., 2000. - 70 с.
3. Основні показники ринку праці (річні дані) / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Основні показники ринку праці (річні дані) / Головне управління статистики в Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – <http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo%202015/rp/2016/rp2.pdf>
5. ЗАКОН УКРАЇНИ Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 49-51, ст. 376).
6. Аналітична записка щодо ситуації на ринку праці та діяльності державної служби зайнятості у січні-квітні 2016 року / Державна служба зайнятості [Електронний ресурс]. – <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350794>
7. Рівень безробіття в Україні / Фінансовий портал Мінфін [Електронний ресурс]. – <http://index.minfin.com.ua/people/unemploy.php>.
8. ЗАКОН УКРАЇНИ Про зайнятість населення (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 24, ст.243).

References.

1. Bandur S.I., Zaiats' T.A., Marshavin Y.M., Mohil'nyj O.M., Luk'ianenko V.H., Ivanova N.I., Shatilina M.M., Kozyreva O.V. (1999), Strukturna transformatsiia ekonomiky ta rynok pratsi Ukrainy: tendentsii, sotsial'ni naslidky, perspektivy [The structural transformation of the economy and the labor market in Ukraine: trends, social consequences, prospects], Instytut pidhotovky kadriv derzhavnoi sluzhby zajniateosti Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
2. Zaiats' T. A., Bandur S. I., Bohynia D. P. (2000), Doslidzhennia v Ukraini problem ekonomiky pratsi, demografii, sotsial'noi ekonomiky i polityky [Research problems in Ukraine labor economics, demography, economy and social policy], Natsional'na akademiia nauk Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
3. State Statistics Service of Ukraine (2016) "The main labor market indicators", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 30 May 2016).
4. Department of Statistics in the Dnipropetrovsk region (2016) "The main labor market indicators", available at: <http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo%202015/rp/2016/rp2.pdf> (Accessed 30 May 2016).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine " On Compulsory State Pension Insurance ", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15> (Accessed 30 May 2016).
6. State Employment Service (2016) "A snapshot of the situation on the labor market and of public service employment in January-April 2016", available at: <http://www.dcz.gov.ua/statdatacatalog/document?id=350794> (Accessed 30 May 2016).
7. Ministry of Finance Financial Portal (2016) "The unemployment rate in Ukraine", available at: <http://index.minfin.com.ua/people/unemploy.php> (Accessed 30 May 2016).
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), The Law of Ukraine "On Employment", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (Accessed 30 May 2016).

Стаття надійшла до редакції 19.06.2016 р.

ТОВ "ДКС Центр"